

6501

نم
۱۹۹۹

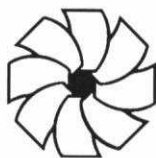
۱

۱۷۹

دارالمدرس

نسخه خطی

www.ketab.ir

دفتر عمل

سرشناسه : آقابابائی بنی، اسماعیل، ۱۳۴۷.

عنوان و نام پدیدآور : راه کارهای گسترش فرهنگ قانون گرایی با تأکید بر نقش روحانین / اسماعیل آقابابائی بنی؛ ناظر پژوهش: ابراهیم شفیعی سروسستانی، ویراستار: ابوالقاسم آرزومندی

مشخصات نشر : قم : دفتر عقل، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری : ۸۰ ص.

شابک : 4 - 78 - 2761 - 964 - 978 ISBN:

وضعیت فهرست نویسی : فیپا

یادداشت : کتابنامه ص. ۱۷۱.

موضوع : قانون گرایی -- ایران

موضوع : Obedience(law) -- Iran

موضوع : قانون گرایی -- جنبه های مذهبی -- اسلام

موضوع : Obedience(law) -- Religious aspects -- Islam

رده بندی کنگره : ۱۳۹۶ ۲۱۷۲ ف / ۲۵۵/ K

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۱۱۵

شماره کتاب شناسی ملی : ۵۱۰۵۱۷۱

راه کارهای گسترش فرهنگ قانون گرایی

با تأکید بر نقش روحانیان

اسماعیل آقابابائی بنی

عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

راهکارهای گسترش فرهنگ قانون گرایی با تأکید بر نقش روحانیون

تألیف: اسماعیل آقابابائی بنی

ناظر پژوهش: ابراهیم شفیعی سروسستانی

ویراستار: ابوالقاسم آرزومندی

صفحه آرا: مهدی خوش رفتار

طراح جلد: حسن فرزنانگان

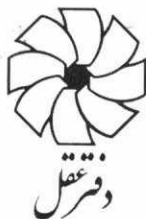
ناشر: دفتر عقل

چاپ: اول / ۱۳۹۷

چاپخانه: دارالحدیث

شمارگان: ۳۰۰۰

قیمت: ۸۰۰۰ تومان

قم: میدان شهدا، خیابان معلم - مجتمع ناشران طبقه ۳ - واحد ۳۱۴

تلفن: ۳۷۷۴۴۶۲۴ - ۰۲۵ / ۳۷۷۴۳۶۲۴ - ۰۲۵ ص: ۳۷۱۷۶۹۹۷۷۶

ISBN: 978 - 964 - 2761 - 78 - 4

* کلیه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.

فهرست مطالب

پیش‌گفتار.....	۹
مقدمه.....	۱۳

فصل اول: مبانی و ضرورت قانون‌گرایی

۱. دلایل عقلی.....	۲۱
۲. دلایل نقلی.....	۳۰
الف - آیات.....	۳۰
ب - روایات.....	۳۶
ج - سیره عملی معصومان (ع).....	۴۰
یک. سیره پیامبر اکرم (ص).....	۴۰
دو. سیره امیر المومنین (ع).....	۴۲
۳. توصیه‌های امام خمینی (ره) و رهبر معظم انقلاب (ع).....	۴۵
الف - توصیه‌های امام خمینی (ره).....	۴۵
ب - توصیه‌های مقام معظم رهبری.....	۴۹
جمع‌بندی مطالب فصل اول.....	۵۲

فصل دوم: اهمیت و جایگاه قانون و زمینه‌های قانون‌گرایی

۱. اهمیت و جایگاه قانون.....	۵۱
الف - قانون و کارکرد اجتماعی آن.....	۵۴
ب - تقدم قانون بر آرای فقهی.....	۵۶
۲. گونه‌ها، آثار و علل قانون‌گرایی.....	۶۱

۶۱	الف - گونه ها و آثار قانون گریزی
۶۶	ب - علل و عوامل قانون گریزی
۷۷	جمع بندی مطالب فصل دوم

فصل سوم: جایگاه قانون گرایی در آرای فقهی

۷۹	۱. اقوال فقهی در لزوم تبعیت از مقررات عرفی
۸۶	۲. مبانی شرعی لزوم اطاعت از قوانین
۹۱	۳. عقاب اخروی در تخلف از قانون
۹۵	جمع بندی مطالب فصل سوم

فصل چهارم: نقش روحانیون در ترویج قانون گرایی

۹۷	۱. آشنایی با مقررات
۹۸	الف - نحوه انطباق مقررات با شرع
۱۰۴	ب - محدوده اطاعت از قانون
۱۰۷	۲. تلاش برای ارتقای اطلاعات عمومی
۱۱۳	۳. زمینه سازی برای رفع خلاهای قانونی
۱۱۷	جمع بندی مطالب فصل چهارم

فصل پنجم: مصادیق مهم عدم رعایت قانون در جامعه

۱۱۸	۱. مسائل خانواده
۱۱۹	الف - نپرداختن مهریه
۱۲۴	ب - طلاق
۱۲۶	ج - عقد ازدواج
۱۲۸	د - نپرداختن نفقه
۱۳۰	ه - جهیزیه
۱۳۱	۲. حقوق شهروندی
۱۳۶	۳. رعایت نکردن ارزش های دینی

۱۳۸.....	۴. نادیده گرفتن حق آموزش کودکان.....
۱۳۹.....	۵. گزارش و برخورد با متخلفان و مجرمان.....
۱۴۳.....	۶. کم توجهی به مالکیت معنوی.....
۱۴۴.....	۷. صدور چک بلامحل.....
۱۴۶.....	۸. پرداخت رشوه.....
۱۴۹.....	۹. فرار از صحنه تصادف.....
۱۵۳.....	۱۰. فرار از مالیات.....
۱۵۵.....	۱۱. معاملات ربوی.....
۱۶۱.....	جمع بندی فصل پنجم.....
۱۶۳.....	خلاصه و نتایج.....
۱۶۶.....	پیشنهادهای.....
۱۷۱.....	کتابنامه.....

پیش‌گفتار

مکتب‌های مختلف حقوقی در اهداف حقوق اتفاق نظر ندارند و شاید بتوان گفت در این زمینه سه نظر اصلی وجود دارد؛ پیروان مکتب تحقیقی دولتی، حفظ نظم را در جامعه مهم‌ترین مصلحت می‌شمارند و قواعد حقوقی را مقرراتی می‌دانند که قوای صالح دولت تضییع کرده‌اند و هدف آن استقرار صلح و نظم در اجتماع است.^۱ مکتب‌هایی که برای تحقق مبنای آرمانی و برتر از اراده حکومت می‌شناسند، هدف حقوق را تأمین عدالت می‌دانند.^۲ از نظر پیروان مکتب تحقیقی اجتماعی، هدف حقوق پیشرفت تمدن و فرهنگ ملت‌هاست و اجرای عدالت یا اراده حکومت را نمی‌توان مبنا و هدف حقوق شمرد.^۳

در این میان، برخی از حقوق‌دانان پس از نقل و بررسی نظر به‌های یادشده گفته‌اند: باید اعتراف کرد که تأمین این هدف‌ها با هم مغایرت ندارد و چه‌بخت‌تر که حقوق‌کشوری این هر سه را با هم جمع کند؛ یعنی دولت قواعدی وضع کند که در عین حفظ نظم و آرامش، عادلانه نیز باشد و ملت را به سوی تمدنی عالی‌تر و اقتصادی محکم‌تر رهبری کند. در جمع این سه هدف، می‌توان گفته ایرنیک را نیز تکرار کرد که «هدف حقوق، تأمین شرایط زندگی در اجتماع است»، منتها این نکته را هم باید افزود که این سه مصلحت

۱. ر.ک: ناصر کاتوزیان، فلسفه حقوق، ج ۱، ص ۵۰۵.

۲. ر.ک: همان، ص ۵۰۷.

۳. ر.ک: همان، ص ۵۰۸.

در عرض هم است و نه تعارضی بین آنها وجود دارد، بلکه ترتیبی را که لازمه این جمع است، باید رعایت کرد؛ زیرا پایه‌های اصلی هر حکومت را حفظ نظم و امنیت حقوقی تشکیل می‌دهد. در جامعه‌ای می‌توان عدالت را مستقر ساخت و اجتماعی به‌سوی تمدن عالی تر گام برمی‌دارد که در مرحله نخست منظم باشد و مردم آن به سرنوشت اعمال حقوقی خود مطمئن باشند. پس ایجاد نظم یا امنیت حقوقی را باید مقدمه سایر هدف‌ها شمرد.^۱

با توجه به مطالب یادشده می‌توان گفت هیچ جامعه‌ای نمی‌تواند بدون داشتن نظام حقوقی پیشرو و وضع قوانین مناسب به نظم و امنیت اجتماعی مناسب، عدالت و برابری مطرب و رشد و پیشرفت علمی، فرهنگی و اقتصادی درخور دست یابد. البته باید توجه داشت که داشتن نظام حقوقی پیشرو و وضع قوانین مناسب شرط کافی برای تحقق اهداف یادشده نیست و تا زمانی که فرهنگ قانون‌گرایی و قانون‌مداری در جامعه حاکم نشود، نمی‌توان به جامعه‌ای منضبط، پیشرفته و عادلانه دست یافت.

متأسفانه با وجود نقش مهم و انکارناپذیر قانون‌گرایی در رشد و پیشرفت و تعالی مادی و معنوی جوامع، پژوهش‌های متعدد سال‌های اخیر بیانگر این است که کشور ما در این زمینه وضع مناسبی ندارد و بسیاری از مردم آگاهان و ناآگاهان از زیر بار قانون‌شانه خالی می‌کنند و چندان تمایلی به قانون‌گرایی - دست‌کم در برخی موارد که منافع آنها را به خطر می‌اندازد - ندارند.^۲

۱. همان، ص ۵۰۸-۵۰۹.

۲. ر.ک: محمد رضایی و حمید عباداللهی، «جامعه بی‌انضباط: فراتحلیل قانون‌گریزی در ایران»، فصلنامه مطالعات ملی، سال هفتم، ش ۳، ۱۳۸۵، ص ۶۷-۹۱؛ حسن دانایی‌فرد، عادل آذر و علی صالحی، «قانون‌گریزی در ایران: تبیین نقش عوامل سیاسی، اقتصادی، قانونی، مدیریتی و اجتماعی - فرهنگی»، فصلنامه دانش انتظامی، سال یازدهم، ش ۴۴، پاییز ۱۳۸۸، ص ۶۵-۷.

با توجه به آثار و پیامدهای ناگوار فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی پای بند نبودن مردم به قوانین و مقررات و خسارت‌های فراوانی که قانون‌گریزی برای جامعه و نظام اسلامی ایران در پی دارد، لازم است همه نهادها و سازمان‌های مسئول به‌ویژه نهادها و سازمان‌های فرهنگ‌ساز با اقدام‌های جدی و گسترده خود، به تدریج بیش و نگرش مردم را به قانون اصلاح و قانون‌گرایی را در جامعه نهادینه کنند.

یکی از نهادهایی که از دیرباز بر بیش و نگرش مردم مسلمان ایران اثرگذار بوده و در راه اصلاح فرهنگ مردم گام‌های ارزشمندی برداشته، نهاد روحانیت و حوزه‌های علمیه است. و از این رو انتظار می‌رود که این نهاد در موضوع مهم اصلاح بیش و نگرش مردم به قانون و ترویج فرهنگ قانون‌گرایی نیز با جدیت وارد شود و نظام اسلامی را در این زمینه یاری دهد.

به نظر می‌رسد مهم‌ترین نقش روحانیت و حوزه‌های علمیه در زمینه اصلاح بیش و نگرش مردم به قانون و ترویج فرهنگ قانون‌گرایی، تبیین مبانی التزام به قانون برای قشرهای مختلف مردم و پاسخ‌گویی به شبهات و ابهاماتی است که موجب عدم التزام آنها به قانون یا توجیه قانون‌گریزی می‌شود. بر این اساس، در کتاب حاضر ضمن بیان مباحث نظری مرتبط با قانون‌گرایی و پاسخ به شبهات و ابهامات موجود در این زمینه به‌ویژه شبهات و ابهاماتی که معمولاً برای متشرعان در زمینه ارتباط قانون و فتاوی فقهی پیش می‌آید، مجموعه مبانی ارائه شده که روحانیون و ائمه جماعات را برای گسترش و نهادینه‌ساختن فرهنگ قانون‌گرایی در جامعه توانمند سازد. در این کتاب، با قلمی روان و به‌دور از پیچیدگی‌های بحث‌های تخصصی فقهی و حقوقی، این مباحث تبیین شده است: مبانی و ضرورت قانون‌گرایی، اهمیت و جایگاه قانون و زمینه‌های قانون‌گریزی؛ جایگاه قانون‌گرایی در آرای فقهی؛ نقش روحانیون در ترویج قانون‌گرایی و مصادیق مهم عدم رعایت قانون در جامعه.

در پایان، با سپاس از زحمات نویسنده ارجمند این اثر، جناب آقای دکتر اسماعیل آقابابائی بنی، عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی و ناظر علمی محترم این پژوهش، جناب آقای ابراهیم شفیعی سروسستانی، عضو هیئت علمی دانشگاه قرآن و حدیث امیدوارم این کتاب زمینه‌ساز گسترش و نهادینه‌سازی قانون‌گرایی در جامعه اسلامی ایران و بهره‌گیری هر چه بیشتر از توانمندی‌ها و ظرفیت‌های نهاد روحانیت و حوزه‌های علمیه در این امر خطیر گردد.

معاونت فرهنگی

قوه قضاییه

آذر ۱۳۹۶

مقدمه

در خصوص اهمیت قانون و قانون‌گرایی و جایگاه آن در جامعه و نقش قانون در برقراری نظم و عدالت سخن بسیار گفته شده است^۱ و در اینکه نظم جامعه تنها با رعایت قانون محقق می‌گردد و همه افراد جامعه موظف به رعایت آن هستند، تردیدی نیست با این حال مسأله کسانی که منافع خود را در طفره رفتن از قانون جستجو می‌کنند. در این میان، در مواردی که منافع مهمی از جامعه در معرض تضییع قرار گیرد، محکومیت عمومی و خواست جمعی، زمینه اجرای قانون را فراهم می‌آورد و دستگاه قضایی نیز در کشف جرم و محاکمه و مجازات مجرمان با مشکلات کمتری مواجه می‌گردد. ولی در جایی که مقررات طیف وسیعی از مردم را مخاطب قرار می‌دهد و نقض قانون از قبح کمتری برخوردار می‌گردد، عدم محکومیت عمومی^۲ در کنار نقض مکرر آن از سوی افراد، کشف جرم و الزام به اجرای قانون را با مشکل مواجه می‌سازد؛ نظیر قانون منع استفاده از تجهیزات ماهواره. در این موارد فرهنگ‌سازی در جامعه و آشنا ساختن مردم با مقررات، نقش مهمی را ایفا می‌کند و روحانیان و ائمه جماعات و جمعه که از یک سو با منابع

۱. تا جایی که برخی بیش از دو است سخن از بزرگان، اندیشمندان و حقوق‌دانان جهان را در رابطه با قانون‌مداری گرد آورده‌اند (ر. ک: محمدرضا صبحی، «دیدگاه‌های اندیشمندان و حقوق‌دانان بزرگ جهان در رابطه با قانون و قانون‌مداری»، کانون وکلای دادگستری، دوره جدید، زمستان ۱۳۸۸، ش ۱۶، ص ۵۹-۹۰).

۲. از منظر حقوق، محکومیت عمومی و همکاری و همفکری مردم با دستگاه قضایی و مقررات، نقش به‌سزایی در قابلیت اجرایی قوانین دارد.

دینی سر و کار دارند و از سوی دیگر در فرهنگ‌سازی جامعه نقش مهمی را ایفا می‌کنند، می‌توانند تأثیر به‌سزایی داشته باشند.

در جامعه ما، نپذیرفتن مسئولیت از سوی شهروندان، ناآشنایی مردم با قوانین، مشکلات موجود در قانون‌گذاری، سود فردی در قانون‌گریزی، قانون‌شکنی‌های کلان و رسانه‌ای شدن آن و مسائلی از این دست، قانون‌گرایی را با مشکل مواجه کرده است و بدون فرهنگ‌سازی و آشناسازی شهروندان با مزایای قانون‌گرایی، نمی‌توان انتظار جامعه‌ای قانون‌گرا داشت. با این بیان می‌توان مسئله مهم این تحقیق را تبیین اندک جامعه به قانون‌گرایی در موارد پیش‌گفته دانست و سؤال اصلی را این‌گونه طرح کرد که چگونه می‌توان با استفاده از توانمندی روحانیون و حوزه، در گسترش فرهنگ قانون‌مداری و مقابله با فرهنگ قانون‌گریزی و قانون‌ستیزی قدم برداشت؟

به بیان دیگر، با اذعان به این نکته که برای قانون‌گریزی و قانون‌ستیزی در جامعه ما علل متفاوتی می‌توان بیان کرد، یک از علل عمده، نبود یا ضعف فرهنگ تبعیت از قانون در جامعه است که این نوشته غالباً بعد فرهنگی و محوریت قانون از دیدگاه شرع را مد نظر قرار داده و از بین عوامل متعددی که می‌توانند زمینه ارتقای فرهنگی جامعه را در تبعیت و نصب‌العین قراردادن قانون فراهم آورد، بر نقش روحانیون تأکید بیشتری دارد و معتقد است که در ارتقای فرهنگ تبعیت مردمی از قانون، می‌توان از توان بالقوه قشر حوزوی بهره کافی گرفت.

در بهره‌گیری از توان روحانیان در تقویت قانون‌گرایی در جامعه، پرداختن به جایگاه شرعی قوانین در جامعه اسلامی و تبعات تخلف از قانون به لحاظ شرعی، اهمیت خاصی می‌یابد. هم اکنون به‌رغم تشکیل حکومت اسلامی و وجود آرای فقهی در الزام شرعی به تبعیت از قانون، گاه شاهد فرار از قانون با توجیه شرعی یا حتی بدون توجیه شرعی هستیم و این مسئله از ضعف فرهنگی در جامعه ایران

حکایت دارد.

مجموعه آثاری را که در سال‌های اخیر در زمینه قانون و موضوعات مختلف مرتبط با آن منتشر شده‌اند، در دو گروه می‌توان دسته‌بندی کرد:

نخست آثاری که در زمینه قانون‌گذاری و بایسته‌های آن نگاشته شده‌اند که برخی از آنها عبارتند از:

۱. ابراهیم شفیعی سروستانی، قانون‌گذاری در نظام جمهوری اسلامی: آسیب‌های بایسته‌ها (پژوهش و گفت و گو)، قم، نشر پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۵؛

۲. ابراهیم شفیعی سروستانی، فقه و قانون‌گذاری (آسیب‌شناسی قانون‌گذاری در نظام جمهوری اسلامی)، قم، نشر کتاب طه، بهار ۱۳۹۵؛

۳. احمد حاجی‌آبادی، بایسته‌های تقنین، قم، نشر پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۳.

دوم، نوشته‌هایی که به بیان علل و عوامل قانون‌گریزی و راهکارهای ترویج قانون‌گرایی در ایران پرداخته‌اند که عناوین برخی از آنها به این شرح است:

۱. محمد رضایی و حمید عباداللهی، «جامعه‌ای انضباط: فراتحلیل قانون‌گریزی در ایران»، فصلنامه مطالعات ملی، سال هشتم، ش ۲، ۱۳۸۵؛

۲. حسن دانایی‌فرد، عادل آذر و علی صالحی، «قانون‌گریزی در ایران: تبیین نقش عوامل سیاسی، اقتصادی، قانونی، مدیریتی و اجتماعی - فرهنگی»، فصلنامه دانش انتظامی، ش ۴۴، پاییز ۱۳۸۸؛

۳. رضاعلی محسنی، «تحلیل جامعه‌شناختی قانون‌گریزی و راهکارهایی برای قانون‌گرایی و نظم عمومی»، فصلنامه نظم و امنیت انتظامی، سال پنجم، ۱، پیاپی ۱۷، بهار ۱۳۹۱؛

۴. یحیی بابایی و علی اصغر فیروزجانیان، «تحلیل جامعه‌شناختی عوام مؤثر بر

قانون‌گریزی»، فصلنامه دانش انتظامی، سال یازدهم، ش ۴.

با وجود آثار متعددی که تاکنون در این زمینه منتشر شده است، همچنان پرداختن به این موضوع در تحقیقی مختصر و مستقل با هدف آگاهی‌بخشی به قشر مردم عادی جامعه ضروری می‌نماید و پرداختن به مسئله جایگاه قانون در نظام اسلامی با هدف فرهنگ‌سازی همچنان حائز اهمیت است.

در برآوردی کلی با توجه به آثار موجود و نیازهای جامعه می‌توان گفت در میان عوامل متعددی که به فرار از قانون منجر شده است، نبود کار فرهنگی و ناآشنایی مردم با قوانین، تأثیر قابل توجهی دارد که این تحقیق در نظر دارد تنها از بعد فرهنگی و ایمانی که روحانیون و افراد مذهبی در قانون‌گرایی جامعه می‌توانند دنبال کنند بحث را پی‌گیرد و بر آن است که چنانچه مردم از ظرفیت‌های قانونی برای پی‌گیری مطالبات خود مطلع باشند و برخی مطالبات به مطالبه عمومی تبدیل گردد، افراد قانون‌گیر خود را در مقابل افکار عمومی پاسخگو دیده و زمینه‌های ارتقای قانون‌گرایی در جامعه فراهم می‌گردد و در این میان اولین قدم، آموزش و آگاهی‌بخشی به روحانیونی است که با توده مردم در ارتباط دارند و فرهنگ جامعه را می‌سازند و هدایت می‌کنند.

نیز از جانب دیگر، امروزه در دنیا، دولت‌ها در صددند که با ارتقای دانش عمومی در مسائل حقوقی، اداری، سیاسی، اقتصادی و... مردم را در حل و فصل امور کشور دخالت دهند و در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در اصل یک‌صد و پنجاه و ششم قانون اساسی، احیای حقوق عامه و گسترش عدل یکی از وظایف قوه قضائیه به شمار آمده است. بدیهی است که احیای حقوق عامه صرفاً با صدور احکام قضایی ممکن نیست و چه بسا ایجاد زمینه‌های قانون‌گرایی در جامعه و پرهیزدادن از قانون‌شکنی، بهتر بتواند این مهم را برآورده سازد. ازاین‌رو می‌توان گفت چنان‌که پیشگیری از جرم به عنوان یکی از وظایف قوه قضائیه صرفاً

به صدور احکام قضایی اختصاص ندارد، احیای حقوق عامه هم به جز صدور حکم راهکارهای دیگری می‌طلبد که یکی از این راهکارها ارتقای فرهنگ جامعه است و به نظر می‌رسد بهره‌گیری از قشر روحانی در تأمین این هدف، از جمله راهکارهای مهم و در حیطه اجرایی سازی اصول مذکور از قانون اساسی باشد.

با توجه به مطالب یادشده پرسش اصلی این پژوهش این است که از چه راهکارهایی می‌توان برای گسترش فرهنگ قانون‌مداری و مقابله با فرهنگ قانون‌گریزی و قانون‌ستیزی بهره گرفت؟

پرسش‌های فرعی این پژوهش را نیز می‌توان چنین برشمرد:

۱. ضرورت قانون‌گرایی بر چه مبانی و ادله‌ای اعم از نقلی و عقلی استوار است؟
۲. در جامعه ایران آنچه امور زمینه‌ساز قانون‌گریزی شهروندان است؟
۳. بزرگان و صاحب‌نظران دینی درباره جایگاه قانون در جامعه اسلامی چه دیدگاه‌هایی دارند؟

۴. از روحانیان و دست‌اندرکاران فعالیتهای فرهنگی در جامعه چگونه می‌توان برای گسترش فرهنگ قانون‌مداری بهره گرفت؟

۵. نمونه‌های درخور اعتنای قانون‌گریزی در جامعه ما کدام است؟

به نظر می‌رسد ناآشنایی مردم با قوانین، کم‌هزینه‌بودن فرار از قانون، عادات قانونی، ایجاد شبهه شرعی در مشروعیت قانون، رسانه‌ای‌شدن قانون‌شکنی‌های کلاسیک و مسائلی از این دست موجب فرار از قانون و کم‌اهمیت‌دانستن قانون را در جامعه ما رقم می‌آورد. از این رو می‌توان یکی از راهکارهای مهم گسترش فرهنگ قانون‌مداری و مقابله با قانون‌گریزی و قانون‌ستیزی را فرهنگ‌سازی عمومی در کنار رفع کاستی‌های موجود دانست و در این میان روحانیون و ائمه جماعات و جمعه در صورت آشنایی با مشکلات موجود می‌توانند نقش به‌سزایی را ایفا کنند.

با توجه به مطالب و سؤالات فوق، این نوشته در پنج محور مباحث را پی می‌گیرد:

۱. مبانی و ضرورت قانون‌گرایی؛

۲. اهمیت و جایگاه قانون و زمینه‌های قانون‌گرایی؛

۳. جایگاه قانون در آرای فقهی؛

۴. نقش روحانیون در ترویج قانون‌گرایی؛

۵. برخی مصادیق عدم رعایت قانون در جامعه.

از آنجا که این تحقیق به مباحث کلی و طرح برخی اشکالات نظر دارد، کمتر به مباحث فنی پرداخته است. برای مثال، در مباحث فقهی سند روایات مطرح نمی‌شود و به مفردات و مباحث فنی دلالتی نمی‌پردازیم یا در بحث‌های حقوقی، به نقل برخی از اینان از جمله اصول قانون اساسی اکتفا می‌کنیم و در صدد بررسی مقررات هستیم.

شایان ذکر است این پژوهش از مرحله پیشنهاد موضوع و تدوین طرح‌نامه تا انجام آن، با نظارت و راهنمایی استاد محترم جناب آقای ابراهیم شفیعی سروستانی، مشاور محترم معاون فرهنگی قوه قضائیه، به انجام رسیده است. از فرصتی که ایشان در اختیار اینجانب قرار دادند و راهنمایی‌های عالمانه‌شان، سپاسگزارم و دوام توفیقات ایشان را از درگاه حق تعالی مسئلت دارم.

همچنین حجت الاسلام و المسلمین جناب آقای دکتر مهدی صادقی، معاونت محترم فرهنگی قوه قضائیه، جناب آقای حمیدرضا بتو، مدیر کل فرهنگ حقوقی و قضایی جامعه معاونت فرهنگی قوه قضائیه، و جناب آقای محمد قاضی، رئیس محترم اداره ارتباطات و توسعه فرهنگ حقوقی و قضایی، در تکمیل برخی از نواقص تحقیق و انجام برخی کارهای اجرایی مرتبط راهنمایی‌ها و همکاری‌های لازم را داشته‌اند که زحماتشان را قدر می‌نهم و از تلاششان سپاسگزارم.

اسماعیل آقابابائی بنی